

Microgeschiedenis als inspiratiebron voor biografisch onderzoek

Yme Kuiper

Hans Renders en Binne de Haan ed., *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and Life Writing*. Egodocuments and history series 7 (Leiden: Brill 2014)

Niet alleen over smaak maar juist over de biografie valt veel te twisten. Onlangs verscheen een tweede editie van de bundel *Theoretical discussions of biography*. Het is een rijk boek, dat het debat bepaald niet schuwt. Volgens de redacteurs Hans Renders en Binne de Haan willen zij met hun bundel een handboek leveren dat informeert over *microhistory* en *Life Writing*. Onmiskenbaar voeren zij een strijdplan uit. Ze zijn bezorgd over de toekomst van de interpretatieve, 'scholarly' biografie. Die wordt bedreigd door de almaar groeiende populariteit van *Life Writing*. Daarin is op grote schaal sprake van slap biografisch onderzoek met een hoog 'ik-de-biograaf'-gehalte. Tegengas is nodig. Microgeschiedenis is in hun ogen oké en kan uitstekende diensten bewijzen om theoretische discussies over het genre van de biografie te stimuleren; met *Life Writing*, de afgelopen tijd in opmars in de universitaire wereld, is het daarentegen oppassen geblazen. Op dat veld, vinden zij, gebeuren dingen die

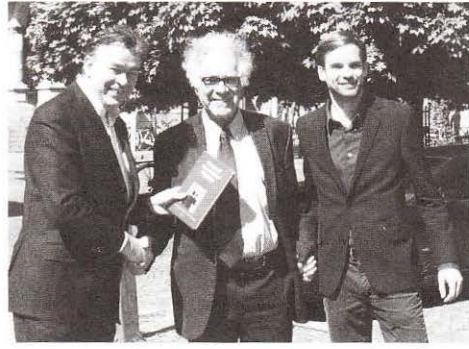
theoretisch en methodisch gezien niet door de beugel kunnen - nou ja, in elk geval de goede reputatie ondergraven die de biografie zich de afgelopen decenia juist aan de universiteiten had verworven. Rivaliteit *in academia* is de rode draad die door heel hun bundel loopt.

Een heel serieus boek dus. De met afstand grappigste passage in de bundel is die waarin Malcolm Bradbury, auteur van de hilarische roman *The history man*, verhaalt over zijn speurtocht op een Noord-Australische universiteit naar collega's die met de 'literaire biografie' bezig zijn. Dat was in de jaren 1980. Het was hem opgevallen dat juist op deze tropische plek structuralisme, semiotiek, hegemoniale paradigma's, Lacan, Cixous en Foucault een staat van *exotic enrichment* hadden bereikt. Op zekere dag dwaalde Bradbury over de campus en kwam hij bij toeval terecht op een afdeling waar mensen die aan schrijversbiografieën werkten in gesprek waren met hen die wilden weten hoe zij het leven van schrijvers moesten gaan beschrijven. Vreemde dingen bespraken deze lieden. Wat kan als bewijs gelden? Hoe een gestructureerd verhaal te construeren? 'Biography was not dead in the academy; it was alive and well but living in a quite different corner

of the building.' Toen al.

Bradbury's verhaal staat in de heldere bijdrage van de Australische politieke biograaf James Walter over de onzekerheden waarmee een biograaf werkt. Biografen moeten hun twijfels verwoorden in hun biografieën zelf en deze niet bewaren voor congrespapers en essays voor bundels. Zo wil Walters grenzen stellen aan de identificatie van de biograaf met de gebiografeerde. Heel verstandig. Belangrijk punt in zijn historische blik op de ontwikkeling van biografie en *Life Writing* (we zullen de Engelse term - met hoofdletters! - voor het gemak maar aanhouden) is dat hij in de jaren 1970 en '80 breukpunten ziet waarvan de gevolgen tot op heden doorwerken. De vraag 'hoe moeten biografieën geschreven worden' was daarna, aldus Walter, vooral gesteld in 'Women's Life Writing' en vervolgens uitgewerkt in 'Feminist Life Writers'. Zij gingen vragen stellen rond het zelf als resultante van geschiedenis, klasse en gender. Nog typerender was de grote waarde die zij hechtten aan de empathie tussen vrouwen als methode voor de biograaf om een subject te doorgronden. Thematisch gezien draaide veel om de micropolitiek van subjectiviteit, identiteit en lichaam. De traditionele *grand narrative* van het zelf werd buiten de deur gezet, inclusief de daarin veronderstelde coherentie en lineariteit van het zelf. Nieuwe centrale noties gingen rondzingen, zoals fragmentatie, polyfonie, hybride en atemporaliteit. De omarming van het postmodernisme had zich inmiddels volledig doorgezet.

Het moet gezegd, de redacteuren hebben zich in hun bundel, met in totaal twintig grotere en kleinere bijdragen weten te omringen met zwaargewichten uit de wereld

Het eerste exemplaar van de tweede druk van *Theoretical discussions of biography*, werd op 13 mei in Groningen aangeboden aan Carlo Ginzburg

van biografiestudies en met name microgeschiedenis. *Life Writing* komt er in dat opzicht opvallend bekaaid af. Zo mag alleen de Canadese Marlene Kadar (hoogleraar in onder meer Gender and Women's Studies) opdraven om de historiografie van *Life Writing* te schetsen. Haar artikel dateert van twintig jaar geleden, maar komt onmiddellijk onder flankvuur door eigen bijdragen van de redacteuren die niet schromen de tekortkomingen van *Life Writing* nog eens apart op een rijtje te zetten.

Nigel Hamilton, vermaard schrijver van en over biografieën, mag de bundel openen met een woord vooraf. Hij sluit het boek ook weer af, met een ode aan de op waarheidsvinding berustende biografie. Studie van de biografie is volgens hem *in academia* een volleybal geworden, heen weer gemept tussen opleidingen in de geschiedenis, taalwetenschap en literatuur. Hamiltons bezorgdheid en stelligheid is aan de redacteuren zeker besteed. Van modieuze aanduidingen als 'de biografie van een stad, rivier, landschap enzovoort' zijn ze niet gediend. Biografie zoals zij die voorstaan

moet zich verre houden van een ideologische agenda, van emancipatiegeschiedenis, van te veel aandacht voor de autobiografie. Biografie hoort als onderzoeksgebied bij geschiedschrijving op basis van verifieerbare bronnen. Punt uit. Biografen die zich zelf graag als romanciers of literatoren zien, dienen gewantwoord te worden. Hun keuze voor een literaire presentatie is vaak een excuus om maar geen tijdrovend, serieus bronnenonderzoek te hoeven doen. Het zijn stuk voor stuk stellingnames die Hans Renders al in eerdere publicaties heeft verwoord. Zijn affiniteit met de journalistiek, die ook doorklinkt in zijn opvattingen over de biografie, zal mede bepalend zijn geweest om in de academische arena het debat niet te schuwen. De bundel telt dan ook liefst zeven bijdragen, waaronder drie kortere, van zijn hand en nog eens twee die hij samen schreef met mederedacteur De Haan.

Toch is niet de botsing met *Life Writing* het belangrijkste en zelfs niet het spannendste onderdeel van deze bundel. Zoals De Haan in zijn eigen artikel over het steeds verder uiteendrijven van biografie en *Life Writing* vaststelt bewegen historici, inclusief biografie-onderzoekers als Renders en hijzelf, zich tegenwoordig op andere velden en spreken ze een andere taal dan *Life Writing*-onderzoekers. Inderdaad, *drifting apart* – maar hoe erg is dat voor de biografie? En in het bijzonder voor biografen die zich liever oriënteren op geschiedenis, in combinatie met antropologie, sociologie en psychologie, dan bezig te zijn met narratieve identiteit en traumaverwerking, al dan niet postkoloniaal of feministisch gekaderd? Het gegeven dat *Life Writing* een veel breder onderzoeksterrein lijkt te

bestrijken en veel meer heterogeniteit vertoont dan het genre van de biografie zegt op zich nog niet veel. Gegeven de innige band met geschiedschrijving die de redacteurs bepleiten is hun ontwapende wending naar de microgeschiedenis veelzeggender. Wat trekt ze daar nu precies in aan? De twee grote vertolkers van de Italiaanse *microstoria*, Carlo Ginzburg en Giovanni Levi, worden van stal gehaald om respectievelijk de genealogie van microgeschiedenis te behandelen en lijnen te trekken vanuit de biografie naar verwante methoden en velden van onderzoek. Verder mogen de huismethodoloog van de microgeschiedenis, Matti Peltonen, en de tot de microhistorische visie op geschiedschrijving bekeerde grote-verhaalhistoricus Richard D. Brown, hun partijtje meeblazen.

Inzichten uit de microgeschiedenis, vinden Renders en De Haan, kunnen vooraleerst de blik op de heersende geschiedschrijving verscherpen. Niet de zogeheten vergeten geschiedenis van individuen of groepen noch het exemplarische – in een kleine gemeenschap valt de grotere samenleving te herkennen – die met de microgeschiedenis verbonden zouden zijn, spreekt hun aan. Niet de vraag naar hoe een persoon in een bepaalde context past en daarmee representatief wordt, is de cruciale vraag voor een biograaf. Nee, die luidt als volgt: In hoeverre onderscheidt zich een individu en beïnvloedt hij zijn context? Zo lijken microgeschiedenis en biografie min of meer complementair te worden. In zijn eigen artikel over biografie en microgeschiedenis geeft Hans Renders expliciet aan waarom de microhistoricus hem als biograaf intrigeert. De microhistoricus blijkt gedurfdere vragen te stellen aan zijn bronnen en is op

zoek naar breukpunten in het leven van mensen. Een andere door hem aan de microgeschiedenis ontleende uitdaging is het opblazen van dominant historische perspectieven. Als voorbeeld voor de Nederlandse historiografie noemt hij de verzuildeheid, die menig biograaf op te vertrouwde paden heeft gezet.

Uit de bijdragen van Peltonen en Brown blijkt dat de zaken bij microgeschiedenis toch wat ingewikkelder liggen dan de twee redacteurs suggereren. Zo beklemtonen deze Fin en Amerikaan dat er verschillende soorten van microgeschiedenis zijn. Terecht geeft Peltonen aan dat de 'nieuwe microgeschiedenis' door toepassing van een veranderde schaal van observatie nieuwe facetten aan zogenoemd bekende verschijnselen uit het verleden wil ontdekken. Verder wordt het micro-macroonderscheid in de microgeschiedenis anders gehanteerd dan in de op regelmaat en representativiteit gerichte sociale wetenschappen. De nieuw microhistoricus jaagt op andere, verbeterde, nieuwe interpretaties. Hij lijkt daarin de antropoloog Clifford Geertz te volgen die er eerder op wees dat antropologen niet dorpen bestuderen maar mensen in dorpen om vervolgens door toepassing van *thick description* het leven aldaar in context te begrijpen. De crux is hier om heen en weer te pendelen tussen het detail en het algemene. De historicus Marc Bloch had deze pendelarbeid tussen micro en macro zelfs al vele jaren voor Geertz aanbevolen. Hoe fraai sluiten Carlo Ginzburgs ideeën over context, vergelijking, niet via analogie, maar via anomalie, en discontinuïteit van de historische realiteit daar niet op aan en geven die een extra verdieping aan de microgeschiedenis. Hoe schatplichtig

Ginzburg wel niet is aan de Europese literatuurgeschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw, in het bijzonder de omslag van het naturalisme van Tolstoj naar het modernisme van Proust, komt in zijn bijdrage, grotendeels al daterend uit 1993 prachtig naar voren. De alwetende historicus-verteller is bij hem niet meer, maar dat maakt van hem nog meer een zoeker naar waarheid, die in zijn historisch verhaal de gaten in de historische bewijsvoering of onwetendheid over de motieven van zijn protagonist moet durven tonen.

Een ander belangrijk punt dat Renders en De Haan is ontgaan bij de door hen binnengehaalde microhistorici is dat deze onderzoekers helemaal niet een volledige zwaai hebben gemaakt richting *agency* en aandacht voor het individu. Zeker, in de genealogie van de (nieuwe) microgeschiedenis is het zich afzetten tegen de Annales-traditie, zoals belichaamd door Vovelle en Braudel, zonneklaar. Toch is er veel van de *French connection* achtergebleven in het werk van Carlo Ginzburg en Giovanni Levi. Hoeveel invloed van Lévi-Strauss ligt immers niet besloten in Ginzburgs macroscopische *Storia notturna* (Extasen) en zelfs in zijn microhistorische *Il formaggio e i vermi* (De kaas en de wormen)? Ook het soort dialoog dat Giovanni Levi in zijn bijdrage met Pierre Bourdieu voert (en niet alleen met hem als auteur van het befaamde artikel 'L'illusion biographique') spreekt boekdelen. Zo nuanceert hij Bourdieu's habitusbegrip maar acht hij het zeer bruikbaar en wijst hij op de permanente en wederkerige band tussen biografie en context.

De fraaiste illustratie voor een eigenzinnige blik op de verhouding tussen individu en groep door een microhistoricus levert

Ginzburgs bijdrage over zijn eigen soort van microgeschiedenis op. Daarin schrijft hij dat zijn beoogde intellectuele zelfportret helemaal geen zelfportret is geworden, maar ook geen helder groepsportret. Zowel de grenzen van de groep als die van zijn zelf bleken onzeker en veranderlijk te zijn. 'Het ik is poreus', zo luidt zijn laatste zin. Qua vorm niet Proust, qua inhoud wel. Zijn we nu toch weer terug bij een onderdeel van *Life Writing*?

Dat Renders en De Haan een boek hebben samengesteld dat zich goed leent voor debat, mag duidelijk zijn. Dat is mooi. Het biografisch onderzoek aan de Nederlandse universiteiten is immers gediend bij levendigheid. Nog belangrijker is hun poging om met hun bundel biografisch onderzoek en experiment aansluiting te laten vinden bij de beste resultaten van de microgeschiedenis. Of het ook zal gebeuren? Serendipiteit is niet vreemd aan microgeschiedenis.